

Småmiljöer i odlingslandskapet

-livsviktiga för många växter och djur

Viktiga livsmiljöer

Stenmurar, åkerholmar, odlingsrösen, småvatten och öppna diken samt alléer är viktiga livsmiljöer för många växter, djur och svampar. Dessa miljöer kallas gemensamt för *småbiotoper* och är skyddade enligt miljöbalken. Det innebär att det är förbjudet att ta bort eller skada småbiotoperna. Jordbrukets rationalisering har lett till att en stor mängd av dessa småbiotoper försvunnit. I dag finns bara en spillra kvar. Många av dagens hotade växter och djur är helt beroende av dessa miljöer för sin överlevnad. Småbiotoperna är även kulturhistoriskt värdefulla då de visar på äldre tiders markanvändning och våra förfäders odlarmödor.

Riksdagen har i miljömålet ”Ett rikt odlingslandskap” uppmärksammat småbiotopernas värden. I miljömålet har man fastställt att mängden småbiotoper i odlingslandskapet ska bevaras i dagens omfattning.

Länsstyrelsen ansvarar för tillsynen av biotoperna i odlingslandskapet. I undantagsfall, då det finns särskilda skäl, kan Länsstyrelsen medge dispens från biotopskyddsbestämmelserna. Bestämmelserna om biotopskydd finns i 7 kapitlet 11 § miljöbalken samt i 5 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

Med den här broschyren vill vi på Länsstyrelsen ge dig information om småbiotopers värden i odlingslandskapet samt tala om vilket lagligt skydd de har. Broschyren är anpassad till förhållanden i Örebro län. Om du har frågor som rör småbiotoper är du välkommen att kontakta Länsstyrelsen för ytterligare information eller rådgivning.

För att småbiotopernas värden ska bibehållas är det viktigt att de hålls öppna och solbelysta. På så sätt blir de också mer synliggjorda i landskapet. Det finns möjlighet att få ekonomisk kompensation för skötseln av dessa miljöer genom stödet för bevarande av värdefulla natur- och kulturmiljöer. Kontakta Länsstyrelsen för mer information.

Åkerholmar

Åkerholmar utgör ett viktigt inslag i landskapsbilden. De finns därför att de har utgjort någon form av hinder för uppodling i äldre tider. Den är vanligen en stenig moränkulle, en berghäll eller endast ett större block. Åkerholmar är ofta artrika och fungerar som livsmiljö för flera av jordbrukslandskapets växt- och djurarter. Ängsväxter som blåklocka, prästkrage, gökärt och tjärblomster samt fåglar som hämpling, gulsparv och törnskata trivs utmärkt på åkerholmar.

Åkerholmar är värdefulla genom att de ger åkerlandskapet en variation som är så viktig för många arter. I vissa fall

förekommer fornlämningar och odlingsrösen på åkerholmar. Åkerholmens naturvärden befrämjas av att sly och yngre träd röjs bort. Spara endast ett fåtal träd och buskar så att åkerholmen hålls öppen. Gynna grova träd samt buskar och träd med bär.

Det är inte tillåtet att ta bort åkerholmar eller skada dem t.ex. genom grävning eller placering av röjningsavfall, sten, ensilagerester eller jordmassor.

Småvatten

-våtmarker och öppna diken

Småvatten, våtmarker och öppna diken är miljöer som har mycket höga naturvärden. Grodor och salamandrar är exempel på arter som är beroende av dessa miljöer för sin överlevnad. Öppna diken ger skydd åt djur som fälthare och är hemvist för många insektsarter. Fåglar som kornknarr, buskskvätta, sävsparv och törnsångare trivs bra i dessa miljöer. Genom att öppna diken och bäckar rätas ut och rörläggs, vattensamlingar fylls igen eller torrläggs försvinner förutsättningarna för de växter och djur som är beroende av dessa biotoper. Diken fungerar dessutom som spridningsvägar för såväl växter som djur i landskapet. Även källor med grundvatten omfattas av biotopskyddet.

Det är inte tillåtet att lägga igen våtmarker och öppna diken. Det är även förbjudet att placera t. ex. röjningsavfall, kasserad skörd, sten eller jordmassor i våtmarker och diken. Underhållsrensning av diken är däremot tillåtet, bästa tid för detta är i augusti och i början av september. Under den tiden blir störningen på djurs fortplantning minst. För att bevara ett rikt djurliv i småvatten är det mycket olämpligt att plantera in fisk och kräftor. Kom ihåg att det krävs tillstånd för en sådan inplantering!

Alléer

Alléer är kulturhistoriskt och biologiskt mycket värdefulla. Kulturhistoriskt är de intressanta eftersom de visar hur människan planerat landskapet. Det är framförallt de äldre träden i en allé som har höga naturvärden. Ett enskilt alléträd kan ha en ymnig och artrik flora av lavar och mossor på grund av att de står ljusst och att det dammar upp näringsrikt stoft från åkrar och grusvägar. De fungerar även som goda häcknings- och viloplats för hålbbyggande fåglar och fladdermöss. Stare, svartvit flugsnappare, nötväcka och kattuggla är fåglar som gärna bor i gamla alléträd. För många fåglar är träden även betydelsefulla genom sin rikedom av insekter och frön.

Det är viktigt att alléer förnygras kontinuerligt. Plantera nya träd i tid så att de kan ersätta de gamla. För att gynna de växter och djur som lever på alléträden bör sly mellan träden och stamskott tas bort.

För att en allé ska omfattas av biotopskyddsbestämmelserna räcker det med **fem** lövträd som är planterade i en enkel eller dubbel rad. Det är förbjudet att avverka alléer, däremot får man ta bort enstaka träd i syfte att *ersätta* dessa med nya, samt ta bort torra grenar och kvistar som utgör påtaglig fara för person eller egendom. Det är inte tillåtet att gräva, schakta eller markbearbeta i allén så att trädens rötter riskerar skador.

Stenmurar

Under 1800-talet anlades många av de stenmurar vi ser idag. De markerar äldre tiders ägo- eller markslag. Stenmurar är vackra inslag i landskapet men har också höga biologiska värden. Miljön kring stenmuren är ofta torr, ljus och varm, vilket ger goda livsmiljöer för värmegynnade växter och djur. Stenarna lagrar värme vilket gör att växelvarma djur som ormar, skogsödlor och insekter uppskattar stenmurar. Den ofta artrika floran längs stenmurar bidrar till ett rikt insektsliv vilket i sin tur gynnar många fåglar. Stenskvättan och sädesärlan är arter som trivs på stenmurar. Stenmurar är även vintertid viktiga lokaler för många djur - här övervintrar landsnäckor,

vattensalamandrar, ormar och skogsödlor. Stenmurar fungerar dessutom som viktiga spridningsvägar för både växter och djur i odlingslandskapet.

För att stenmurars värden ska bibehållas är det viktigt att de blir solbelysta, därför är det angeläget att de röjs fria från sly och träd.

Det är inte tillåtet att ta bort eller skada stenmurar. Det är även förbjudet att placera t.ex. röjningsavfall, sten, ensilage-rester eller jordmassor på stenmurar.

Odlingsrösen

Mark som använts som åker har i alla tider röjts från sten. Block och småsten har plockats bort från åkern och samlats i rösen.

Odlingsrösen har höga naturvärden genom den omväxling de skapar i åkerlandskapet. De är precis som stenmurar viktiga miljöer för en mängd djur och växter. I takt med jordbrukets rationalisering har otaliga odlingsrösen schaktats bort. Många åkrar har också övergivits och omförts till betesmark, därför finner man ofta odlingsrösen i dessa marker.

Det är inte tillåtet att ta bort eller skada odlingsrösen. Bland skadliga åtgärder kan nämnas placering av avfall som röjningsrester, sten, jordmassor från t.ex. dikesrensningar.

Länsstyrelsen
Örebro län

www.t.lst.se

Postadress
701 86 Örebro

Besök
Stortorget 22

E-post
lanstyrelsen@t.lst.se

Tfn växel
019-19 30 00